

Státní okresní archiv Olomouc

Státní okresní archiv Olomouc je v současnosti se svými více jak sedmi běžnými kilometry uloženého archivního materiálu největším archivem této kategorie v ČR. Uchovává písemnosti původců s místní či okresní působností, kteří vyvíjeli či dosud vyvíjejí činnost na území okresu Olomouc. Ten zahrnuje teritoria bývalých správních okresů **Olomouc**, **Litovel** (bez Konicka) a **Šternberk**, jež byly sloučeny při reformě státní správy v roce 1960.

Státní okresní archiv je spolu s olomouckou pobočkou Zemského archivu v Opavě umístěn v moderní účelové archivní budově, postavené podle projektu ing. arch. Pavla Pospíšila, byla otevřena pro veřejnost v roce 1996. Budova stylizovaná do podoby otevřené knihy stojí nedaleko od historického jádra Olomouce.

Archiválie jsou členěny zejména do fondů úřadů **státní správy** (např. okresní úřady, okresní národní výbory) a **městské, respektive obecní samosprávy** (archivy měst, archivy venkovských obcí). Další skupiny fondů obsahují **písemnosti soudů, prokuratury a notářů**, archiválie institucí **hospodářského charakteru** (cechy, živnostenská sdružení, družstva) a písemnosti původců spjatých se zdravotnictvím (nemocnice, pojišťovny), či se školskými a kulturními institucemi (školy, divadla, kina). K zajímavým typům pramenů patří písemnosti **spolků** a jiných společenských organizací. Bohaté jsou rovněž fondy **církevních institucí** (fary, děkanáty a kostelní konkurenční výbory), **pozůstalosti** významných osobností středomoravského regionu a sbírkové fondy (sbírka soudobé dokumentace, sbírka litografií a fotografií, sbírka map a plánů, atd.).

K nejcennějším inventárním jednotkám patří listiny (**nejstarší uničovské městské privilegium z roku 1223 je zároveň nejstarší dochovanou listinou svého druhu v českých zemích**), unikátní soubor městských knih (k nejstarším patří **olomoucká městská kniha založená v roce 1343**, k neznámějším pak tzv. památná kniha Václava z Jihlavy z roku 1430) a část spisového materiálu (např. Zlomky registratur 1426 - 1786 [1890] z Archivu města Olomouce).

Historie a současnost archivu

Státní okresní archiv v Olomouci (název používaný od roku 1992 do roku 2004) vznikl ve své dnešní podobě v souvislosti s územní reorganizací státu v roce 1960, kdy se jeho součástí staly fondy dvou městských archivů (**Olomouc a Uničov**) a tří archivů okresních (**Litovel, Olomouc a Šternberk**).

Poč. 15. st. - základy nejstarší součásti Státního okresního archivu Olomouc, olomouckého městského

archivu, jsou spojovány s Václavem z Jihlavy, jedním z nejvýznamnějších olomouckých městských písařů. V dalších stoletích prošly jak listiny, tak i knihy a spisy olomoucké městské kanceláře několikerou manipulací.

Poč. 18. století je existence městského archivu již bezpečně doložena činností archivářů v rámci městského úřadu. V období od počátku 80. let 19. století do roku 1924 byl městský archiv spojen s městským muzeem, poté se opět oddělil a v tomto postavení setrval až do roku 1960.

Méně zpráv se dochovalo o dalších archivech – dnes SOKA - **Uničovský městský archiv** lze sledovat od sedmdesátých let 18. století. V roce 1830 bylo městských archiválií využito k zpracování dějin města, po roce 1848 však spisový materiál upadl v zapomenutí a teprve od roku 1936 tvořil opět součást městského archivu, který byl později spojen s městským muzeem. Po rozdělení těchto institucí v roce 1954 působil pak Archiv města Uničova samostatně až do roku 1960.

V počátcích **litovelského** okresního archivu stál tamější městský archiv, o němž máme nejstarší zprávu z roku 1626, kdy byl pořízen první dochovaný soupis městských privilegií. Zmínka o vědeckém využití archiválií litovelského městského archivu pochází až z roku 1837. V roce 1940 byl archiv součástí městského muzea, roku 1949 se nakrátko osamostatnil a od roku 1956 byl pojat do litovelského okresního archivu založeného nedlouho předtím v roce 1954.

O existenci a současně i prvním víceméně odborném využití **šternberského** archivu pochází zpráva z konce 18. století. Chybí však informace o tom, že by městským archiváliím byla věnována systematická pozornost. I ve Šternberku byl na počátku 20. století městský archiv spojen s městským muzeem. Teprve po druhé světové válce byly různě rozptýlené a poškozené archiválie soustředěny do nově zřízeného městského archivu, který byl v roce 1949 včleněn do archivu okresního.

Nejmladší **olomoucký okresní archiv**, jehož funkci do jisté míry suploval Archiv města Olomouce, byl jako samostatná instituce vytvořen teprve v roce 1958. Jeho samostatná působnost však netrvala dlouho, neboť v roce 1960 se stal spolu s ostatními zmíněnými archivy součástí nově vytvořeného Okresního archivu v Olomouci.

Uložení: Teprve v letech 1970-1973, po generální opravě přidělených objektů kanovnické rezidence v Křížkovského ulici č. 2, získal archiv důstojné prostory včetně prostorné badatelny. Služby badatelům byly poskytovány v Olomouci a na pobočkách ve Šternberku (od 1970) a v Litovli (1972). Pobočka v Uničově měla charakter depozitáře, obhospodařovaného ze Šternberka.

Archiv v podobě centrály (Olomouc) se třemi pobočnými pracovišti (Litovel, Šternberk, Uničov) fungoval v nezměněné podobě do počátku devadesátých let uplynulého století. V průběhu let byly ve všech archivních budovách zdokonalovány podmínky pro archivní práci. Rekonstrukcí sousedního kanovnického domu v Křížkovského ulici č. 4, ukončené v roce 1989, získal archiv nové depozitáře a krásné reprezentativní pracovny s barokními štukovými stropy.

V **prosinci 1995** byla dokončena stavba nové účelové archivní budovy na ulici U Husova sboru 10 v centru Olomouce, do níž se archiv nastěhoval během roku 1996. Od počátku roku 1997 byly jeho fondy opět zpřístupněny veřejnosti. Moderní sedmipatrovou budovu, vybavenou společnou badatelnou, klimatizovanými depozitáři, knihovnou, fotolaboratoří a pracovny archivářů, sdílí Státní okresní archiv Olomouc s olomouckou pobočkou Zemského archivu v Opavě.

Podle zákona č. 320/2002 Sb., kterým se mění a ruší některé zákony v souvislosti s ukončením činnosti

okresních úřadů, se Státní okresní archiv v Olomouci, v rámci ukončení činnosti jej dosud zřizujícího Okresního úřadu v Olomouci, stal vnitřním organizačním článkem Zemského archivu v Opavě s účinností od 1. srpna 2002. Nový archivní zákon (č. 499/ 2004 Sb., příloha č. 4) přinesl, jak již bylo dříve uvedeno, změnu úředního názvu archivu do tvaru **”Státní okresní archiv Olomouc”**.

Badatelnu našeho archivu může navštívit každý zájemce o studium, jenž při své první návštěvě vyplní badatelský list a poté dbá pokynů badatelského řádu a vnitřních předpisů ZA v Opavě, jakož i specifických ustanovení SOKA Olomouc. Lze nahlížet především do zpracovaných fondů, ve kterých se badatel orientuje prostřednictvím archivních pomůcek - inventářů, katalogů a soupisů.

Vedení archivu upozorňuje badatele, že pracovníci archivu jsou osobně přítomným badatelům schopni předložit dokumenty z uspořádaných fondů, opatřených inventářem, zpravidla do 30 minut od sdělení žádosti. U předkládání dokumentů z nezpracovaných fondů je třeba oproti tomu většinou ze strany archivu provádět časově náročné vyhledávání a důkladnou přípravu archiválií k předložení (číslování stránek nezpracovaných dokumentů), a tak postupuje archiv v těchto případech podle svých provozních možností v souladu s archivním zákonem a vyhrazuje si sám stanovení časového termínu, v němž budou takové dokumenty připraveny k nahlížení.

Při rezervaci archiválií prostřednictvím mailové zprávy platí v zásadě třicetidenní lhůta pro odpověď, stejně, jako v případě písemného dotazu. Pokud je však záležitost jednoduchá, odpoví archiv v nejkratším možném termínu. Všem badatelům se však doporučuje klást konkrétní detailní badatelské dotazy spíše až při jejich osobní návštěvě v průběhu pohovoru s pověřeným pracovníkem archivu.

Badatelé se upozorňují, že archiv jim nevyhradí archiválie, nezahájí-li nahlížení do archiválií do třiceti kalendářních dnů od sjednaného dne pro jejich předložení nebo přeruší-li nahlížení na dobu delší třiceti dnů. Vzhledem k provozním podmínkám a technickým možnostem archivu se badatelům nepředloží více než 5 inventárních jednotek na jeden návštěvní den při přímé objednávce v průběhu osobní návštěvy. Při předběžné písemné objednávce (dopisem či mailem) nelze badatelům ze stejného důvodu vyhradit více než dvě inventární jednotky na jednoho badatele.

Archiv v současnosti: údaj pro rok 2014 (*Olomoucký archivní sborník 13/2015*) – počet fondů 3318, 7,5 km archiválií, zpracováno cca 47§; v současnosti pořádají převážně městské národní výbory a fondy farních úřadů, rozpracovaný fond Okresní soud Olomouc, klesá počet badatelských návštěv – digitalizace fondů, archivních pomůcek a focení materiálu badateli samotnými. Podíl na výstavách města, městského muzea, muzea umění, orloje ad.

Archivní budova: Slavnostně předána uživatelům 14. 12. 1995, postavena podle projektu olomouckého architekta Pavla Pospíšila, celková hodnota stavby přesáhla 180 milionů Kč. Největší zásluhu o stavbu tehdejší ředitel SOKA Vladimír Spáčil. Sdružený prostředky Okresního úřadu Olomouc a MV ČR – pro SOKA a Zemský archiv Opava, po ztrátě dosavadních prostor – restituice církevního majetku – arcibiskupství olomoucké. Technologie dodala firma Staefa Control Systems – nyní Siemens. Vystoupil autor Building Technologies firmy Siemens **Jan Petrovský** – představil aktuální trendy v technologiích. Ředitel AS MV **Václav Babička** hovořil o podílu AS na koncepčním řešení přeměny oboru v nové době a na plánu a zajišťování výstavby archivních budov v tzv. “zlaté době” let 1993-2003. **Bořivoj Indra** - autor článků a knihy o nových archivních budovách představil přehled: v letech 1993-2003 se zhotovilo 58 objektů pro archivní účely – 29 novostaveb, 11 nových depotních bloků + ostatní komplexní rekonstrukce budov. O zkušenostech s provozem hovořil B. Kaňák. (Bohdan Kaňák: *Pracovní setkání u příležitosti výročí deseti let provozu olomoucké archivní budovy*. OAS 4/2006, 34-38.)

Veškerý archivní materiál našich archivů je postupně evidován a katalogizován v elektronických databázích. U digitalizovaných dokumentů je možno danou archiválií komfortně prohlížet ve vysokém rozlišení. Kliknutím na ikonu reprezentující požadovaný druh archiválií se přenesete do příslušné databáze našeho archivu. Podrobnější informace o struktuře a zdrojích dat naleznete v NÁPOVĚDĚ vyhledávací aplikace ARCHIVNÍ VADEMECUM Zemského archivu v Opavě.

Výstavy v SOKA: *Firemní veduty Olomouce* (do 31.5.2014), *Oživé kroniky* (9.6.2014-31.5.2015)

Vladimír Spáčil – (4.10.1935 Brodek u Přerova -) – 1953-1958 FF UK Praha, PhDr. 1969, archivnictví-historie, 1958-1998 – SOKA Olomouc, ředitel; 1990-1994 člen vědecké archivní rady, splupráce s FF UP Olomouc, vědecky a publikačně činný

Bohdan Kaňák – (16.11.1958 Praha -) 1978-1982 FFUK – historie-archivnictví, 1984-1989 Husitská TF UK, 1985 PhDr., 1992 ThMgr., 1983-1990 Archiv Ústřední rady Církve Československé husitské, 1990 – SOKA Olomouc, 1998 ředitel; od 1990 ex. přednáší na katedře historie FF UP Ol, člen Vědecké archivní rady, Arcivní rada Církve československé husitské –předseda,

Publikační činnost SOKA: Olomoucký archivní sborník 4/2006, 192 s.; OAS 5/2007; OAS 8/2010; OAS 11/2013; OAS 13/2015.

Knih památná (Nejstarší olomoucká městská kniha)

Název: Kniha památná (Liber actuum notabilium). **Datace:** 1343–1420, 1497.

Uložení: Státní okresní archiv Olomouc, fond: Archiv města Olomouc, Knihy, inventární č. 95,

signatura 166.

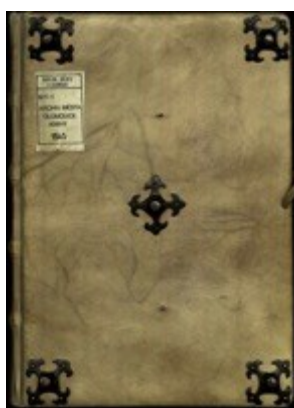
Rozměry: 25,8 x 33,7 cm.

Dochování, jazyk: originál, zápisy psány jazykem latinským a německým.

Psací látka, vazba: Psací látkou knihy památné je středoevropský pergamen. Současná vazba knihy ze světlé vepřovice s hladkým povrchem je výsledkem moderního restaurátorského zásahu a napodobuje její původní gotickou vazbu.

Knihy památné je nejstarší olomouckou městskou knihou a vycházíme-li z datace jejího úvodního zápisu ze **7. února 1343**, pak spolu s knihami počtu města Brna a památnou knihou města Brna, vzniklými ve stejném roce, náleží k nejstarším městským knihám na Moravě.

Památná kniha olomoucká (Kodex Václava z Jihlavy)

Památná kniha olomoucká (Liber civitatis, kodex Václava z Jihlavy) - 1430–1492, 1528.

Uložení: Státní okresní archiv Olomouc, fond: Archiv města Olomouc, Knihy, inventární č. 97, signatura 1540.

Rozměry: 26,8 x 37,6 cm.

Dochování, jazyk: originál, zápisy psány jazykem německým, latinským a českým.

Psací látka, vazba: Psací látkou knihy památné je středoevropský pergamen. Její vazba, napodobující původní gotickou předlohu, je po moderní převazbě celopergamenová.

Kodex Václava z Jihlavy patří pro svou vnější reprezentativní úpravu k nejcennějším středověkým knižním rukopisům městského archivu olomouckého a nesporně zaujímá přední místo i mezi městskými knihami v českých zemích.

Spáčil, Vladimír – Spáčilová Libuše: *Míšeňská právní kniha: historický kontext, jazykový rozbor, edice.* Olomouc, Olomoucké nakladatelství 2010, 835 s. – dějiny magdeburského práva, jeho uplatnění v českých zemích, prameny vztahující se k Olomouci. Lze sledovat vznik a šíření kodifikace zemského a lenního práva platného ve 12. a na poč. 13. st. ve východním Sasku – tzv. Saské zrcadlo a jeho vliv na řadu měst. (Bohdan Kanňák: Edice Míšeňské právní knihy, OAS 8/2010, 153-154).

Spáčil Vladimír: Nather Wilhelm – Kronika olomouckých domů 1. díl, Olomouc, UP 2007, 567 s., 2. díl 2 – Olomouc, UP 2007, 498 s.

Spáčil, Vladimír – Tichák, Milan: *V čele města Olomouce: správa města Olomouce a její představitelé v průběhu staletí.* Olomouc, Memoria 2002, 89 s.

Spáčil, Vladimír: *Písaři a kanceláře města Olomouce od roku 1786.* Olomouc, SOkA v Olomouci, 2001, 415 s., ([ArchivK 1-PgS-44](#))

Spáčil, Vladimír – Spáčilová Libuše: Loucký, Florián Josef - *Popis královského města Olomouce.* Olomouc 1991, 246 s. (syndik 17015-1775).

Spáčil, Vladimír: *Nejstarší městská kniha olomoucká z let 1343-1420.* Olomouc, MNV 1982, 262 s + 14 obp. ([ArchivK 2-PDC-81](#)).

Spáčil, Vladimír: *Historický místopis okresu Olomouc-venkov 1848-1960.* Olomouc, UP 1967, 171 s.

Spáčil, Vladimír: *Sbírka listin Archivu města Olomouce 1261-1793: inventář.* Olomouc, SOkA 1998, 492 s.

Kaňák, Bohdan: *Tajemství olomouckých městských knih.* Olomouc 2014.